

Ekstensywne trwałe użytki zielone

Proponowany wariant „Ekstensywne trwałe użytki zielone” jest odpowiedzią na zanik ekstensywnego użytkowania rolniczego na trwałych użytkach zielonych, wynikającego z nieopłacalnego dla rolników modelu użytkowania oraz przeciwdziałaniu intensyfikacji rolnictwa. Funkcyjnie zastępuje on dotychczasowy wariant 4.7 Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków oraz wariant 4.8. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszyka, krwawodzioba lub czajki.

Głównym czynnikiem występowania tzw. gatunków wodno-błotnych, do których zaliczają się jeszcze dość licznie występujące w krajobrazie Polski czajka i kszyk, jest duże uwilgotnienie siedliska. Dynamicznie zmieniające się warunki wodne w ekosystemach łąkowych oraz ich znaczne fluktuacje między latami powodują, że dostępność siedlisk tych gatunków jest bardzo zmienna. Wczesną wiosną osobniki „podążają” za odpowiednimi warunkami wodnymi w danym sezonie lęgowym, poszukując przy tym siedlisk o odpowiedniej strukturze roślinności, zależnej głównie od rodzaju użytkowania rolniczego. Dlatego też, że zamiast skupiać się na informacji czy w danym roku występuje na danej działce gatunek kwalifikujący, lepszym rozwiązaniem jest objęcie ekstensywnym użytkowaniem wszystkich potencjalnych terenów występowania czajki i kszyka. Za takie można uznać obszary zalewowe i podmokłe, gdzie ekstensywne użytkowanie zapewni właściwy stan zachowania siedlisk tych gatunków.

Proponowany pakiet „Ekstensywne trwałe użytki zielone” jest w dużej mierze zbudowany w oparciu o podstawy merytoryczne przedstawione w pakiecie „Ochrona siedlisk lęgowych rzadkich gatunków ptaków siewkowych”, jednak kładzie dużo większy nacisk na możliwość jego szerszego stosowania.

Założenia pakietu

Pakiet realizowany na terenie wszystkich powierzchniowych form ochrony przyrody. Głównym celem działania jest zachowanie ekstensywnego użytkowania na trwałych użytkach zielonych (TUZ).

Wariant użytkowanie kośne

- 1) dwa pokosy w ciągu roku: pierwszy pokos po 10 czerwca i nie później niż 1 lipca, drugi pokos od 15 sierpnia do 31 października;
- 2) dopuszczony jeden pokos w roku w terminie od 1 sierpnia do 31 października w następujących przypadkach;
  - a) działka o podłożu torfowym (na podstawie opracowanej warstwy obszarów o podłożu torfowym);
  - b) zalanie części lub całości działki wodą uniemożliwiający wykoszenie i/lub zebranie biomasy, przypadek taki musi być udokumentowany przez rolnika i zweryfikowany;
  - c) zapisy w PZO, planach ochrony lub innych dokumentach określają wykonanie jednego pokosu w roku.
- 3) w pierwszym roku realizacji zobowiązania, w sytuacji odtwarzania zdegradowanych siedlisk (łąki nieużytkowane od wielu lat), dopuszcza się po akceptacji doradcy rolnośrodowiskowego;
  - a) wykonanie 3 pokosów w roku;

- b) użycie kosiarki bijakowej bez zbioru biomasy z obligatoryjnym wykonaniem co najmniej dwóch pokosów w roku;
  - c) brak obowiązku pozostawienia nieskoszonej powierzchni działki;
- 4) technika koszenia: zakaz koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki;
  - 5) obowiązek pozostawienia nieskoszonej powierzchni (5-10%) na działkach powyżej 1 ha do 5 ha. W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone. Brak obowiązku pozostawiania nieskoszonej powierzchni działki, jeżeli dopuszcza się taką możliwość w PZO.
  - 6) obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy) w terminie do 2 tygodni po pokosie. Siano powinno zostać usunięte z działki rolnej lub ułożone w przemy, stogi lub brogi, które należy usunąć najpóźniej do 1 marca kolejnego roku.
  - 7) dopuszcza się wapnowanie i ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok), z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne.
  - 8) zakaz stosowania środków ochrony roślin, gnojowicy i osadów ściekowych;
  - 9) zakaz wałowania i włókania w terminie od 1 marca do 1 sierpnia
  - 10) zakaz tworzenia nowych, rozbudowy i odtwarzania istniejących systemów melioracyjnych, z wyjątkiem konstrukcji urządzeń mających na celu dostosowanie poziomu wód wykorzystując istniejące systemy melioracyjne do wymogów siedliskowych gatunków/siedlisk będących przedmiotem ochrony
  - 11) jeden raz w trakcie zobowiązania możliwość wyłączenia zalanej części działki z użytkowania kośnego bez ograniczenia wysokości płatności (weryfikacja przez ARiMR);
  - 12) zwiększenie płatności (+30%) na i obszarach zalewowych
  - 13) brak degresywności płatności na obszarach chronionych i zalewowych
  - 14) Dywersyfikacja liczby wykonywanych pokosów i terminów na działkach użytkowanych kośno i kośno-pastwiskowo większych niż 5 ha. Dywersyfikacja nie dotyczy sytuacji, gdy doradca rolnośrodowiskowy dopuścił możliwość odtwarzania siedlisk gatunków w pierwszym roku zobowiązania.
    - a) Na działkach, gdzie docelowo wykonywane są dwa pokosy w roku, pierwszy pokos należy ograniczyć do 50 - 70% działki i wykonywać naprzemiennie w mozaice z płatami nienoszonymi w pierwszy terminie w liczbie i wielkości uzależnionej od wielkości działki:
      - dla działek do 20 ha: co najmniej dwa płaty nieskoszone o powierzchni nie różniącej się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszoną płątą o powierzchni co najmniej 30% powierzchni działki.
      - dla działek powyżej 20 ha do 50 ha: co najmniej trzy płaty nieskoszone o powierzchni nie różniącej się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszonymi płatami o powierzchni co najmniej 20% powierzchni działki.

- dla działek powyżej 50 ha: co najmniej cztery płaty niekoszone o powierzchni nie różniące się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszonymi płatami o powierzchni co najmniej 10% powierzchni działki.

Drugi pokos należy wykonać na całej powierzchni działki z możliwością pozostawienia do 10 % działki nieskoszonej. Nieskoszony fragment łąki powinien znajdować się co roku w innej części działki.

b) Na działkach, gdzie docelowo wykonywany jest jeden pokos w roku, obowiązek zróżnicowania terminów koszenia w czasie w terminie od 1 sierpnia do 31 października:

- dla działek do 20 ha: Liczba pokosów wykonywanych w różnych terminach nie powinna być mniejsza niż dwa, zaś przerwy między pokosami nie powinny być krótsze niż 10 dni. Powierzchnia płatów koszonych w różnych terminach powinna stanowić 40 - 60 % powierzchni działki.
- dla działek powyżej 20 ha: Liczba pokosów wykonywanych w różnych terminach nie powinna być mniejsza niż trzy, zaś przerwy między pokosami nie powinny być krótsze niż 10 dni. Powierzchnia płatów koszonych w różnych terminach powinna stanowić 20 - 40 % powierzchni działki.

Dopuszcza się możliwość pozostawienia do 10 % działki nieskoszonej. Nieskoszony fragment łąki powinien znajdować się co roku w innej części działki.

Wariant kośno-pastwiskowy:

- 1) zwiększenie płątności (+20%);
- 2) wypas po pokosie z obsadą zwierząt od 0,5 do 2 DJP/ha lub od 0,2 do 1 DJP/ha w przypadku siedlisk o podłożu torfowym;

Wariant pastwiskowy:

- 1) zwiększenie płątności (+20%);
- 2) w przypadku użytkowania pastwiskowego w okresie do dnia 20 lipca maksymalna obsada zwierząt od 0,2 do 1 DJP/ha, po 20 lipca maksymalna obsada zwierząt do 2 DJP/ha – maksymalne obciążenie pastwiska do 10 DJP/ha (5t/ha);
- 3) sezon pastwiskowy od 1 maja do 30 listopada na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 1 maja do 1 września na obszarach powyżej 300m n.p.m.
- 4) w pierwszym roku realizacji zobowiązania, w sytuacji odtwarzania zdegradowanych siedlisk (łąki nieużytkowane od wielu lat), dopuszcza się po akceptacji doradcy w planie rolnośrodowiskowym zwiększenie obsady wypasanych zwierząt do 3 DJP/ha oraz wydłużenie sezonu pastwiskowego na cały rok;
- 5) dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich;

- 6) obowiązek wykoszenia niedojadów co najmniej dwukrotnie w ciągu 5 lat trwania zobowiązania, w terminie od 1 sierpnia do 15 listopada oraz zebranie i usunięcie skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie;
- 7) termin rozpoczęcia wypasu na terenach zalewowych nie wcześniej niż w dwa tygodnie po ustąpieniu wód.

Korzyści wynikające z wprowadzenia pakietu

Najważniejsze korzyści płynące z pakietu „Ekstensywne trwałe użytki zielone” to:

1. Zwiększenie bioróżnorodności dzięki zachowaniu w krajobrazie ekstensywnie użytkowanych łąk.
2. Promowanie ekstensywnego użytkowania na obszarach zalewowych (zwiększenie płatności) zapewniając ochronę siedlisk lęgowych czajki i kszyka oraz innych współwystępujących gatunków.
3. Rozszerzenie jego stosowania poza obszary Natura 2000 zwiększając dostępność płatności z tytułu programu rolnośrodowiskowego dla większego grona beneficjentów.
4. Brak potrzeby sporządzania dokumentacji przyrodniczej, znacząco ułatwiającą procedurę podjęcia zobowiązania i obniżającą jej koszty.
5. Duże zróżnicowanie wymogów zwiększające elastyczność realizacji podjętego przez rolnika zobowiązania.
6. Promocja małej retencji i przeciwdziałanie niekorzystnym skutkom suszy oraz zmianom klimatycznym.
7. Zwiększenie płatności wariantu pastwiskowego i kośno-pastwiskowego.
8. Zwiększenie weryfikowalności i wzmocnienie systemu kontroli.
9. Kształtowanie mozaiki siedlisk w krajobrazie dzięki wprowadzeniu dywersyfikacji wykonywanych pokosów.
10. Szeroki wachlarz możliwości różnych rodzajów i reżimów użytkowania siedlisk możliwych do wykorzystania i uszczegółowienia w Planach Zadań Ochronnych i Planach Ochrony.

Ochrona siedlisk lęgowych rzadkich gatunków ptaków siewkowych

Uzasadnienie zmian w pakiecie

Zmiany społeczno-gospodarcze zachodzące w Polsce po transformacji, mechanizacja rolnictwa oraz postępująca maksymalizacja produkcji roślinnej, prowadzą z jednej strony do utraty różnorodności biologicznej łąk poprzez intensywne ich użytkowanie, z drugiej zaś do zaniku zbiorowisk łąkowych na rzecz zbiorowisk szuwarowych w wyniku zaprzestania użytkowania podmokłych łąk. W konsekwencji wiele siedlisk lęgowych ptaków siewkowych została utraconych lub ich jakość znacząco się obniżyła. Znajduje to odzwierciedlenie w wynikach monitoringu ptaków – liczebność populacji takich gatunków jak rycyk, dubelt, kulik wielki i krwawodziób dramatycznie spada od kilku dekad. Utrzymanie populacji tych gatunków we właściwym stanie ochrony jest obowiązkiem Polski, związanym z koniecznością wdrażania zapisów dyrektywy siedliskowej oraz dyrektywy ptasiej. Bez

wprowadzenia szerokich działań modyfikujących gospodarkę rolną w wybranych lokalizacjach, nasz kraj nie będzie w stanie wywiązać się z tych obowiązków.

Odpowiedzią na to zagrożenie było wprowadzenie programu rolno-środowiskowego w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013. Jego główne założenie polegało na promowaniu ekstensywnego rolnictwa, aby zwiększyć różnorodność biologiczną oraz przeciwdziałać postępującemu zanikowi użytkowania na łąkach o niskich walorach paszowych. W kontekście ochrony ptaków siewkowych i ich siedlisk, głównym założeniem programu było ograniczenie prac agrotechnicznych i utrzymanie niskiej obsady zwierząt w sezonie lęgowym, opóźnieniu terminów koszeń trwałych użytków zielonych oraz zmniejszenie liczby pokosów. Działania te miały na celu zmniejszenie udziału niszczonego lęgów ptaków gniazdujących na ziemi. Koszenie podmokłych łąk raz w roku w późnym terminie, doprowadziło jednak w wielu miejscach do przekształcenia łąk świeżych i wilgotnych w zbiorowiska szuwarowe, powodując tym samym utratę siedlisk lęgowych ptaków takich jak czajka, rycyk, krwawodziób, dubelt czy kulik wielki. Utrzymanie siedlisk tych gatunków w wielu przypadkach wymagało wykonywania dwóch pokosów w roku. Potrzeba ta została uwzględniona w obecnej perspektywie PROW na lata 2014 – 2020 w pakiecie 4 programu rolno-środowiskowo-klimatycznego, który wprowadził możliwość wykonywania dwóch pokosów w roku. Warianty 4.8. *Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszczyka, krwawodzioba lub czajki* oraz Wariant 4.10. *Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: dubelta lub kulika wielkiego* dopuszczają jednak możliwość wykonywania jednego pokosu w przypadku siedlisk o podłożu torfowym (wariant 4.8) lub w przypadku takiego zalecenia przez eksperta przyrodniczego (wariant 4.10). Brak mechanizmu weryfikacji siedlisk o podłożu torfowym oraz swobodna i nieweryfikowalna merytorycznie możliwość zalecenia jednego pokosu w siedliskach kulika wielkiego i dubelta doprowadziły do częstego stosowania jednego pokosu przez rolników, szczególnie tych, dla których pasza miała niewielkie znaczenie ekonomiczne.

Newralgicznym punktem wariantów 4.8 i 4.10 (ale też i innych) są również sztywne zasady i zalecenia obowiązujące rolnika lub zarządcę na przestrzeni pięcioletniego zobowiązania, np. konieczność corocznego wykonywania pokosów. Zasada ta często zniechęcała rolników do podjęcia zobowiązania na obszarach podmokłych (a więc paradoksalnie najcenniejszych dla ptaków siewkowych), gdyż w pięcioletniej perspektywie występuje tam duże ryzyko niemożności wykoszenia części, a nawet całości działki rolnej. Część rolników wchodzących w zobowiązanie na takich obszarach, aby zminimalizować ryzyko podtopienia działki w okresie pokosów, intensyfikowała działania związane z bieżącą konserwacją rowów melioracyjnych powodując trwałe obniżenie zwierciadła wód i w konsekwencji utratę siedlisk ptaków, dla których ochrony podjęli oni zobowiązanie. Konieczna jest więc modyfikacja pakietu, która rozwiązywałaby przedstawione powyżej problemy i pozwalała na efektywną ochronę ptaków siewkowych.

Założenia pakietu

gatunki kwalifikujące: **kulik wielki, dubelt, rycyk, krwawodziób**

Pakiet realizowany (bez wymogu sporządzenia ekspertyzy ornitologicznej) na siedliskach gatunków kwalifikujących w zasięgu areału występowania (weryfikacja w oparciu o wcześniej przygotowane przez Pracownię Badań Ornitologicznych Muzeum i Instytut Zoologii PAN lub GIOŚ warstwy obecności - kategoria lęgowości A, B, C) poszczególnych gatunków. Pakiet priorytetowy względem pakietu „Ekstensywne trwałe użytki zielone” oraz względem pakietu „Ochrona siedlisk lęgowych derkacza”.

Warianty: użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe

Wariant użytkowanie kośne

- 1) dwa pokosy w ciągu roku: pierwszy pokos po 15 czerwca i nie później niż 10 lipca, drugi pokos od 15 sierpnia do 31 października;
- 2) dopuszczony jeden pokos w roku w terminie od 1 sierpnia do 31 października w następujących przypadkach:
  - a) działka o podłożu torfowym (na podstawie opracowanej warstwy obszarów o podłożu torfowym);
  - b) działka podlegającej dywersyfikacji (powyżej 5 ha);
  - c) zalanie części lub całości działki wodą uniemożliwiający wykoszenie i/lub zebranie biomasy, przypadek taki musi być udokumentowany przez rolnika i zweryfikowany;
  - d) zapisy w PZO lub PO określają dla kulika wielkiego, dubelta, rycyka lub krwawodzioba wykonanie jednego pokosu w roku;
- 3) w przypadku siedlisk dubelta dopuszcza się wykonanie pokosu rzadziej niż raz do roku w sytuacji gdy jest to przewidziane w działaniach ochronnych dla dubelta ujętych w PZO lub w PO;
- 4) w pierwszym roku realizacji zobowiązania, w sytuacji odtwarzania zdegradowanych siedlisk (łąki nieużytkowane od wielu lat lub łąki z gatunkami inwazyjnymi) dopuszcza się po akceptacji doradcy rolnośrodowiskowego:
  - a) wykonanie 3 pokosów w roku;
  - b) użycie kosiarki bijakowej bez zbioru biomasy z obowiązkowym wykonaniem co najmniej dwóch pokosów w roku;
  - c) brak obowiązku pozostawienia nieskoszonej powierzchni działki;
- 5) technika koszenia: zakaz koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki;
- 6) obowiązek pozostawienia nieskoszonej powierzchni (5-10%) na działkach powyżej 1 ha do 5 ha. W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone. Brak obowiązku pozostawiania nieskoszonej powierzchni działki, jeżeli dopuszcza się taką możliwość w PZO.
- 7) obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy) w terminie do 2 tygodni po pokosie. Siano powinno zostać usunięte z działki rolnej lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi, które należy usunąć najpóźniej do 1 marca kolejnego roku.
- 8) dopuszcza się wapnowanie i ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok), z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne.
- 9) zakaz stosowania środków ochrony roślin, gnojowicy i osadów ściekowych;
- 10) zakaz wałowania i włókania w terminie od 1 marca do 1 sierpnia
- 11) zakaz tworzenia nowych, rozbudowy i odtwarzania istniejących systemów melioracyjnych, z wyjątkiem konstrukcji urządzeń mających na celu dostosowanie poziomu wód wykorzystując

istniejące systemy melioracyjne do wymogów siedliskowych gatunków/siedlisk będących przedmiotem ochrony

- 12) jeden raz w trakcie zobowiązania możliwość czasowego wyłączenia zalanej części działki z użytkowania kośnego bez ograniczenia wysokości płątności (weryfikacja przez ARiMR);
- 13) zwiększenie płątności (+50%) za zobowiązanie utrzymania wysokiego poziomu wody w gruncie. Co najmniej 30% działki z utrzymującą się na powierzchni wodą w okresie marzec-maj, potwierdzona na co najmniej 50% dostępnych obrazów satelitarnych z tego okresu (weryfikacja przez ARiMR w oparciu o skanowanie z Sentinel 2). Zobowiązanie utrzymania wysokiego poziomu wody może być niedotrzymane raz w trakcie zobowiązania. W przypadku niespełnienia warunku więcej niż jeden raz w trakcie zobowiązania, dotychczas wypłacona płątność z tego tytułu podlega zwrotowi w ostatnim roku rozliczeniowym;
- 14) brak degresywności płątności'
- 15) dywersyfikacja liczby wykonywanych pokosów i terminów na działkach użytkowanych kośnie i kośno-pastwiskowo większych niż 5 ha. Dywersyfikacja nie dotyczy sytuacji, gdy doradca rolniczy dopuścił możliwość odtwarzania siedlisk gatunków w pierwszym roku zobowiązania.

a) Na działkach, gdzie docelowo wykonywane są dwa pokosy w roku, pierwszy pokos należy ograniczyć do 50 - 70% działki i wykonywać naprzemiennie w mozaice z płątami nieskoszonymi w pierwszy terminie w liczbie i wielkości uzależnionej od wielkości działki:

- dla działek do 20 ha: co najmniej dwa płąty nieskoszone o powierzchni nie różniące się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszonym płątem o powierzchni co najmniej 30% powierzchni działki.
- dla działek powyżej 20 ha do 50 ha: co najmniej trzy płąty nieskoszone o powierzchni nie różniące się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszonymi płątami o powierzchni co najmniej 20% powierzchni działki.
- dla działek powyżej 50 ha: co najmniej cztery płąty nieskoszone o powierzchni nie różniące się od siebie więcej niż 20%, oddzielone koszonymi płątami o powierzchni co najmniej 10% powierzchni działki.

Drugi pokos należy wykonać na całej powierzchni działki z możliwością pozostawienia do 10 % działki nieskoszonej. Nieskoszony fragment łąki powinien znajdować się co roku w innej części działki.

b) Na działkach, gdzie docelowo wykonywany jest jeden pokos w roku, obowiązek różnicowania terminów koszenia w czasie w terminie od 1 sierpnia do 31 października:

- dla działek do 20 ha: Liczba pokosów wykonywanych w różnych terminach nie powinna być mniejsza niż dwa, zaś przerwy między pokosami nie powinny być krótsze niż 10 dni. Powierzchnia płątów koszonych w różnych terminach powinna stanowić 40 - 60 % powierzchni działki.
- dla działek powyżej 20 ha: Liczba pokosów wykonywanych w różnych terminach nie powinna być mniejsza niż trzy, zaś przerwy między pokosami nie powinny być krótsze niż 10 dni. Powierzchnia płątów koszonych w różnych terminach powinna stanowić 20 - 40 % powierzchni działki.

Dopuszcza się możliwość pozostawienia do 10 % działki nieskoszonej. Nieskoszony fragment łąki powinien znajdować się co roku w innej części działki.

Wariant kośno-pastwiskowy:

- 1) zwiększenie płatności (+20%);
- 2) wypas po pokosie z obsadą zwierząt od 0,5 do 2 DJP/ha lub od 0,2 do 1 DJP/ha w przypadku siedlisk o podłożu torfowym;

Wariant pastwiskowy:

- 1) zwiększenie płatności (+20%);
- 2) przypadku użytkowania pastwiskowego w okresie do dnia 20 lipca maksymalna obsada zwierząt od 0,2 do 1 DJP/ha, po 20 lipca maksymalna obsada zwierząt do 2 DJP/ha – maksymalne obciążenie pastwiska do 10 DJP/ha (5t/ha);
- 3) sezon pastwiskowy od 10 maja do 30 listopada na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 30 września na obszarach powyżej 300 m n.p.m., w przypadku ostoi dubelta od 30 maja do 30 listopada (z wyjątkiem sytuacji gdy w działaniach ochronnych dla dubelta ujętych w PZO lub PO przewidziany jest inny termin wypasu);
- 4) w pierwszym roku realizacji zobowiązania, w sytuacji odtwarzania zdegradowanych siedlisk (łąki nieużytkowane od wielu lat), dopuszcza się po akceptacji doradcy w planie rolno-środowiskowym zwiększenie obsady wypasanych zwierząt do 3 DJP/ha oraz wydłużenie sezonu pastwiskowego na cały rok;
- 5) dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich, z wyjątkiem ostoi dubelta, chyba, że w działaniach ochronnych dla dubelta ujętych w PZO lub PO przewidziana jest taka możliwość.
- 6) obowiązek wykoszenia niedojadów co najmniej dwukrotnie w ciągu 5 lat trwania zobowiązania, w terminie od 1 sierpnia do 15 listopada oraz zebranie i usunięcie skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie.
- 7) termin rozpoczęcia wypasu na terenach zalewowych nie wcześniej niż w dwa tygodnie po ustąpieniu wód.

Korzyści wynikające z wdrożenia pakietu

Proponowany pakiet „Ochrona siedlisk lęgowych rzadkich gatunków ptaków siewkowych” wychodzi na przeciw potrzebom ochrony siedlisk rycyka, krwawodzioba, kulika wielkiego i dubelta oraz zabezpiecza newralgiczne elementy dotychczasowych wariantów 4.8 i 4.10, gdyż przede wszystkim:

1. Zawęża jego stosowanie wyłącznie do zasięgów występowania docelowych gatunków ptaków (jednocześnie rozszerzając go poza obszary Natura 2000) dając perspektywę efektywnej alokacji środków oraz wzmocnienia efektu środowiskowego.
2. Eliminuje potrzebę sporządzania dokumentacji przyrodniczej ornitologicznej znacząco ułatwiając procedurę podjęcia zobowiązania i obniżając jego koszt.
3. Jego zakres został opracowany w oparciu o duże doświadczenie praktyczne oraz najnowszą wiedzę o potrzebach siedliskowych rycyka, krwawodzioba, kulika wielkiego i dubelta.
4. Zabezpiecza newralgiczne punkty wariantów 4.8 i 4.10, zdiagnozowane w obecnym działaniu rolno-środowiskowo-klimatycznym w ramach PROW 2014–2020.
5. Dzięki dużemu zróżnicowaniu zwiększa elastyczność realizacji podjętego przez rolnika zobowiązania.
6. Promuje działania zwiększające małą retencję, przeciwdziałając niekorzystnym skutkom suszy i zmianom klimatycznym.
7. Poprzez zwiększanie płatności wariantu pastwiskowego i kośno-pastwiskowego sprzyja różnorodności biologicznej oraz zachowaniu dziedzictwa kulturowego tradycyjnego rolnictwa.
8. Dzięki większej weryfikowalności i wzmocnieniu systemu kontroli, zwiększa szansę osiągnięcia prognozowanych korzyści ekologicznych.
9. Sprzyja mozaikowości siedlisk w krajobrazie dzięki wprowadzeniu dywersyfikacji wykonywanych pokosów.
10. Stwarza szeroki wachlarz możliwości różnych rodzajów i reżimów użytkowania siedlisk ptaków możliwych do wykorzystania i uszczegółowienia w planach zadań ochronnych i planach ochrony.
11. Jego implementacja wpłynie również korzystnie na ogólną różnorodność biologiczną ekosystemów łąkowych oraz na stan zachowania siedlisk czajki, kszyka, jak również innych, coraz rzadszych w naszym krajobrazie gatunków łąkowych takich jak świergotek łąkowy czy pliszka żółta.

Pakiet: Ochrona siedlisk lęgowych wodniczki

Wprowadzenie

Wodniczka *Acrocephalus paludicola* jest najrzadszym wędrownym gatunkiem ptaków z rzędu wróblowych (Passeriformes) na kontynencie europejskim. W latach 2013-2018 krajowa populacja wodniczki liczyła 3200-4500 samców (dane programu MWO), co stanowiło ponad 95% populacji tego gatunku w UE i około ¼ populacji globalnej (Chodkiewicz i in. 2019). Dzięki działaniom ochrony czynnej prowadzonej od 2005 roku udało się początkowo powstrzymać trend spadkowy, by wreszcie od 2011 notować wzrost (9%/rok) populacji globalnej (Chodkiewicz i in. 2018). Wzrost populacji jest związany przede wszystkim z dobrą sytuacją w obrębie dużych lęgowisk tego gatunku – na Bagnach Biebrzańskich i na torfowiskach Lubelszczyzny (Poleski PN, Chełmskie Torfowiska Węglanowe). Jednocześnie

ze wzrostem populacji w obrębie głównych stanowisk zaczęto notować występowanie wodniczki w szeregu mniejszych, wcześniej nieznanymi miejscach, na co wskazuje raport częściowy za rok 2019 z Monitoringu Ptaków Polski, realizowanego w latach 2018-2021 przez OTOP i MiZ na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska: (http://monitoringptakow.gios.gov.pl/raporty?file=files/pliki/raporty_2018-2021/RaportMPP_2019_Czesc1_Etap2_Zadanie1%262.pdf).

Problem

Małe, często zajmowane efemerycznie, obszary występowania wodniczki stanowią tak zwane siedliska pomostowe łączące poszczególne stanowiska – spełniają więc kluczową rolę zarówno w dyspersji gatunku jak i zajmowaniu nowych lub wcześniej opuszczonych lokalizacji (Tanneberger & Kubacka 2018). Niejednokrotnie jednak miejsca takie znajdują się poza Obszarami Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 (np. PLH060051 Dolny Wieprz lub PLH060011 Krowie Bagno czy w ogóle poza siecią Natura 2000 (np. Dolina Hanny koło Holeszowa czy Zbiornik Żelizna), stąd też nie kwalifikowały się dotychczas do dopłat PRŚK. Siedliska wodniczki na takich obszarach są z reguły użytkowane niezgodnie z wymaganiami tego gatunku i często degradowane. Co więcej na małych, efemerycznych stanowiskach, w niektóre lata (np. lata suche) wodniczki mogą nie występować podczas gdy po poprawie warunków wodnych ptaki te ponownie zasiedlają dany obszar. Jeśli ekspertyza jest przygotowywana w roku suchym gatunek może nie zostać wykryty, obszar nie jest kwalifikowany do pakietu ochrony wodniczki i siedlisko gatunku może zostać przekształcone. Stanowiska wodniczki w Polsce są dobrze poznane a ich stan oraz dynamika jest na bieżąco monitorowana w ramach koordynowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) programu Monitoringu Ptaków Polski (MPP) będącego częścią Państwowego Monitoringu Środowiska – podprogram Monitoring Wodniczki (MWO).

Propozycje zmian

1. Proponuje się rezygnację z inwentaryzacji/konieczności stwierdzenia występowania tego gatunku przez ekspertów przyrodniczych w ramach przygotowania ekspertyzy na powierzchniach objętych Monitoringiem Wodniczki (MWO). W zamian za to podstawą do kwalifikacji do płatności PRŚK powinny być wskazanie obszaru na mapach podprogramu MWO Monitoringu Ptaków Polski znajdujących się w gestii GIOŚ. Konieczność przeprowadzenia inwentaryzacji i przygotowania ekspertyzy należy zachować na obszarach nie objętych MWO.
2. Pakiet ochrony wodniczki powinien być dostępny dla wszystkich działek rolnych położonych na stanowiskach występowania gatunku wskazanych na mapach podprogramu

MWO znajdujących się w gestii GIOŚ. Dotyczy to także stanowisk poza OSO i obszarami Natura 2000.

3. Pakiet ochrony wodniczki powinien być dostępny dla wszystkich gruntów położonych na stanowiskach występowania wodniczki wykazanych podczas inwentaryzacji. Rekomenduje się niezwłoczne przekazanie informacji o stwierdzeniu wodniczki wraz z dokumentacją do krajowego koordynatora Monitoringu Wodniczki celem wprowadzenia obszaru w zakres monitoringu.

Literatura cytowana: Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Ławicki Ł., Meissner W., Bobrek R., Cenian Z., Bzoma S., Betleja J., Kuczyński L., Moczarska J., Rohde Z., Rubacha S., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P., Chylarecki P. 2018. Monitoring Ptaków Polski w latach 2016–2018. Biuletyn Monitoringu Przyrody 17: 1–90.

Chodkiewicz T., Chylarecki P., Sikora A., Wardecki Ł., Bobrek R., Neubauer G., Marchowski D., Dmoch A., Kuczyński L. 2019. Raport z wdrażania art. 12 Dyrektywy Ptasiej w Polsce w latach 2013-2018: stan, zmiany, zagrożenia. Biuletyn Monitoringu Przyrody 20: 1–80.

Tanneberger, F. & Kubacka, J. (eds) (2018) The Aquatic Warbler Conservation Handbook. Brandenburg State Office for Environment (LfU), Potsdam.